

Lisävalaistusta Agricolan 'Wdhen Tulon' tulkintaan.

Mikael Agricolan Psalttarinensa esipuheeseen kunnan kristityille opiksi ja varoitukseksi painattamassa suomalaisten pakanallisten jumalain luettelossa on, kuten muistetaan, Ukon palvontaa ja sen seuraamuksia valaisevassa kohdassa hieman epäselvä säe:

»Se sis annoi Ilman ia Wdhen Tulon.»

Viimeistä edellisen sanan painoasu on ilmeisesti virheellinen. Sitä ovat useat nimikuulut tutkijat — Setälä, Harva, Wiklund — yrittäneet tulkita. Se on pyritty lukemaan muodossa *Wodhen*, siis vuoden; on myös esitetty mahdollisuus, että viimeiset sanat olisi luettava *uuden tulon*. Merkitys olisi siis molemmissa tapauksissa itse asiassa sama. Virittäjässä v. 1932 antoi vihdoin Astrid Reponen-Juvas sanalle luontevan selityksen, johon Setäläkin hetimiten varauksitta yhtyi. Onkin luettava *veden*, kuten myös K. R. Melander samoihin aikoihin itsenäisesti oli tehnyt esittäessään uusia tietoja Ukon palvonnasta Hämeessä. Reponen tukee selitystään kielellisin huomioin sekä tähdentää aivan oikein juuri nimenomaan sateen saantia Ukon palvonnan menojen toivottuna tuloksena.

Luulisin, että Agricolan sanonnalle voitaisiin lisäksi osoittaa sanatarkka kirjallinen vastine, ehkäpä esikuva. V. 1508 Baselissa ilmestyneen varhaisimman saksankielisen »Pauren-Practickin» ensimmäisessä luvussa kohtaa heti lukijan silmää seuraava lause: »Wenn es an der Christnacht vnnd abent lauter vnd klar/ on *windt vnd on regen* ist. So wirt des iars wein vnd frucht genug.» Emme tiedä, onko Agricola tutustunut juuri tähän suppeaan, 11-sivuiseen suorasanaiseen julkaisuun, mutta sitä suuremmalla syyllä voimme olettaa asianlaidan olevan niin v. 1530 Wittenbergissä vain kuusi vuotta ennen hänen sinne saapumistaan ilmestyneeseen uudistettuun laitokseen nähden, jonka toimittajina saksalainen tutkija G. Hellmann pitää uskonpuhdistusmiehiä, lähinnä Melanchtonia. Tätä laitosta ei tosin valitettavasti ole jälkimaailmalle säilynyt. V. 1597 ilmestyi Bonde-Practica ensi kerran saksasta tanskankielelle käännettynä ja vihdoin v. 1662 edellisen mukaan orjallisesti laadittu ruotsalainen käännös.¹ Viimeksimainitun alku vastaa yhä sisällykseltään, vaikkakin runopukuisena, v:n 1508 saksankielistä laitosta ja kuuluu seuraavasti:

»Är Jwle-Affton och Jwle-Natt klara/
Föruthan *Regn och Väder*/ så tag vara/
Thet Ähr blifver noogh både Korn och Vijn/
Så hvar får noogh til födan sin/

¹ Vrt. Kustaa Vilkuna, Pisin yö Agricolan ja kansanperinteen mukaan, ss. 166—168. Kalevala s. Vk. 23—24 (1945).

Käännöksen epäitsenäisyyttä kuvastaa erinomaisesti viinisatoa koskeva maininta, jolla pohjoismaisilla leveysasteilla ei, ikävä kyllä, ole käytännöllistä merkitystä, olivatpa taivaan merkit vaikka minkälaiset. Sanalla *väder* on ruotsissa Elof Hellqvistin Svensk etymologisk ordbokin mukaan aina 1700-luvun lopulle asti ollut *tuulen* merkitys siinä määrin, että sana *vind* on useimmiten korvattu sillä. Koska sanalla *ilma* on vanhassa suomenkielessä Setälän osoituksen mukaan myös tuulen ja myrskyn merkitys, voitaneen Agricolan sopivassa yhteydessä hyväksyä käyttämä sanontatapa *ilma ja veden tulo* rinnastaa mainittuun saksalaiseen. Teoreettisesti mahdotonta ei tietenkään ole, että hän olisi voinut käyttää tätä ilmaisua itsenäisesti, koska kysymyksessä on peräti tavallinen luonnonilmiö, ukonilman yhteydessä tuulen myötä nouseva sade. On kuitenkin varsin ilmeistä, että hän on Wittenbergin vuosinaan, päästyään tietoisuuteen kutsumuksestaan kansansa valistajaksi, perehtynyt Saksassa 1500-luvun alkupuolella versovaan maalliseenkin kansankieliseen kirjallisuuteen, nimenomaan sääkirjoihin ja kalentereihin. Esim. Reynmanin v. 1510 ilmestyneessä Wetterbüchleinissä esiintyy kysymyksessä oleva sanontatapa lukuisia kertoja, joten ei olisi kummeksuttavaa, vaikka se olisi kirjallistakin tietä juurtunut Agricolan kieleen. Epäilemättä on hänen tuotantonsa — ennen kaikkea Rucouskirian kalendaarisen osan — yksityiskohtainen vertaileva tarkastelu vastedes paljastava moniaita vastaavallaisia ja ilmeisempiäkin kirjallisperäisiä esikuvia.

A. Hirsjärvi.